

ULRICH LUZ

Theologische Hermeneutik des Neuen Testaments

Szerző: Ulrich Luz
ISBN 978-3-7887-2877-9
Kiadó: Neukirchen-Vluyn, Neukirchener Verlagsgesellschaft, 2014
(579 oldal)

A berni emeritus újszövetségi professzor, Ulrich Luz neve a magyar teológus- és lelkészközösség számára nem ismeretlen, hiszen több rövidebb lélegzetű tanulmánya és könyve magyar fordításban is megjelent (*A viszály könyve? Egy Biblia – sokféle értelmezés; Evangélium és hatástörténet; Máté Jézustörténete; A zsidó Jézus; valamint „...kitartóan részt vettek a közösségben...”*), amelyek a magyar teológusok körében is a sokat forgatott könyvek közé tartoznak.

Az *Újszövetség teológiai hermeneutikája* nemcsak Ulrich Luz utolsó tizenöt évi kutatómunkájának és diákokkal, valamint kollégáival folytatott élénk tudományos vitáinak az eredménye, hanem valószínűleg joggal nevezhető a német ökumenikus EKK-kommentársorozatban megjelent négykötetes Máté-kommentár mellett életműve alapvető darabjának.

A hermeneutika a helyes „magyarázat”, illetve „fordítás” tana. Magyar nyelven elsősorban Bolyki János professzor említendő, aki *Az újszövetségi írásmagyarázat elvei, módszerei és példái* (1998) című könyvét tulajdonképpen új református hermeneutikának szánta, amely gazdag történetkritikai, műfaj- és irodalomtörténeti, valamint exegetikai példákkal illusztrálja hermeneutikai elveit és módszereit, így nem csoda,

hogy nagy sikerre tett szert és napjainkig nemcsak a református teológusok kézikönyve. Az angol bölcész, evangélikus Fabiny Tibor által szerkesztett *Hermeneutikai Füzetek* kiadványain keresztül áthatunk mélyebbre a bibliai hermeneutika és irodalomtudomány témakörében. A *Szóra bírní az Írást-Újra* (2010) kiadvány a modern bibliakritikai irányzatokat mutatja be, hasonlóan Tőkés István *Új hermeneutikájához* (1999), amely az elmúlt ötven év szakirodalmában nyújt útmutatást. A sorozatban kimondottan újszövetségi hermeneutikával egyedül Horváth Orsolya *A leplező Ige* (2013) című kötete foglalkozik. Ulrich Luz újszövetségi teológiai hermeneutikája azonban nemcsak terjedelemben szárnyalja túl az eddigi magyar nyelven megjelent hermeneutikai irodalmat, hanem intenzitásával és párbeszédre való hívásával is, amellyel megragadja, és egyben foglyul ejti olvasóit.

Az előszóban (V–VII. old.) Ulrich Luz két célt tűz ki könyve számára, amelyet előrehaladott teológiahallgatók és teológiai érdeklődésű személyek számára információs és tankönyvnek szán: először is fontos hermeneutikai tételekről akar alapismeretet nyújtani, másodsorban a teológiai személyiségformálódáshoz szeretne hozzájárulni. A két cél a könyvön vörös fonálként húzódik keresztül. Az első célt teológiai, iroda-

lomtörténeti, pszichológiai, filozófiai, újszövetségi, patrisztikus és reformáció korabeli hermeneutikai elvek alapinformációjának ismertetésével tölti be. Ezt nemcsak egyszerűen leíró és ismertető formában teszi, hanem elemzi, kérdezi és a mai nyugat-európai protestáns egyházi kontextus számára mutatja fel az egyes hermeneutikai tanok lehetőségeit és buktatóit. A másik cél követése egy, az olvasóval folytatott folyamatos párbeszédben kristályosodik ki. A könyvet nem lehet anélkül olvasni, hogy ne bocsátkoznánk személyes teológiai diskurzusba a szerzővel, és olvasás közben ne fordítanánk le az olvasottakat személyes álláspontunk pontosítására és saját élethelyzetünk, valamint egyházi kontextusunk helyzetére.

Ulrich Luz nem is próbálkozik meg egy általános érvényű hermeneutika felvázolásával, de még csak bibliai hermeneutikával sem. Alaptéziseit az első fejezetben hat pontba foglalja (17–26. old.): 1. Egy *saját* újszövetségi *speciális* hermeneutikát akar olvasói elé tárni, amelyben a kétezer éves újszövetségi szövegek olvasása, megértése és az itteni és mostani élethelyzetre való magyarázata folyamatában az univerzálisan érvényes hermeneutikai alapelvek végességére figyelmeztet. 2. Egy újszövetségi hermeneutika egyik fő feladatának tartja, hogy olvasmányát „idegen vendégként” (Hans Weder) fogadja, akit az olvasó meghallgat, és akivel beszédbe elegyedik. Mivel a bibliai történetek is-

merősek a számunkra, egyes élethelyzetekben már szóltak hozzánk, valamint az egyházi hagyomány egy bizonyos tradíciója hatása alatt állunk, ezért sokszor már előre tudni véljük, mit is akarnak a szövegek mondani. Ez azonban csapda. Nagy odafigyelést követel, hogy valóban a szöveget halljuk meg saját kontextusában, és ne rögtön magunkat halljuk és lássuk meg a történetekben. 3. Ehhez kapcsolódik a következő pont is. Ulrich Luz a metódusokat eszközöknek tartja, melyek arra szolgálnak, hogy a szövegeknek visszaadják idegenségüket. A metódusok széles palettáját nem lehet elfogadható és elvetendő metódusok csoportjára osztani, csupán olyanokra, amelyek relatív előnyt élveznek a módszerek sokszínűségében. Azokat a metódusokat, amelyek a szöveget kikérdezik, mint pl. a filológia, relatív előnyben kell részesíteni a történelmi, szociáltörténeti, pszichológiai vagy antropológiai módszerekkel szemben. A szöveg

idegenségét pedig a történeti metódusok tartják rövidebb-hosszabb ideig tiszteletben a legtöbb szinkrón, strukturális és irodalmi metódussal szemben. 4. Az újszövetségi szövegeknél figyelembe kell venni, hogy sokszor hermeneutikai útmutatásokat is tartalmaznak. Ezeket az útmutatásokat követve juthatunk el a szövegek valódi magvához. 5. A bibliai történeteknek nemcsak egy értelmezési lehetősége van. Különböző helyzetekben, különböző személyekhez másként szólnak. A mi feladatunk az újszövetsé-

gi szövegeket ma, a mi élethelyzetünkre lefordítani egy párbeszédben, amely a szöveget egyenértékű társként kezeli. 6. Végezetül az újszövetségi hermeneutikának komolyan kell vennie a szövegek igazságigényét anélkül, hogy értékelné őket.

Az újszövetségi teológiai hermeneutika feladatának megállapítása után Ulrich Luz az újabb európai teológiai hermeneutikákat mutatja be a második fő fejezetben (29–98. old.). Már itt megmutatkozik Ulrich Luz hermeneutikájának különlegessége: míg más szerzők a német protestáns teológia jelentős személyiségeinek írásmagyarázatára szorítkoznak, Ulrich Luz az angolszász irodalom mellett kitér az ortodox teológia hozzájárulására is a hermeneutikai kérdésekhez. Ezáltal bepillantást nyerhetünk olyan írásmagyarázati módszerekbe is, amelyekhez máskülönben nem lenne hozzáférési lehetőségünk, vagy egyszerűen felekezeti szempontból nem jut eszünkbe, hogy a mi egyházunk számára is releváns kérdéseket vethetnek fel. A szerző egy ökumenikus hermeneutika lehetőségét csillantja fel, amely oly módon ökumenikus, hogy nem fél saját egyházi tradícióján kitekinteni és párbeszédbe elegyedni más egyházi hagyományokkal.

A legújabb európai újszövetségi hermeneutikákkal folytatott kritikus eszmecserén alapulva fogalmazza meg a svájci teológus professzor saját álláspontját. Az Újszövetség teológiai hermeneutikája elsődleges címzettjének az egyházakat tartja. Könyve végén egy számunkra talán merész metaforában ábrázolja egyházképét, ami inkább egy eszkatologikus kép, aminek a bekövetkezésére még várnunk kell: „Az egyházat, mint társalgó közösséget úgy képzelem el, mint egy házat, amelynek bár van

egy középpontja, például egy melegítő tűz, amely körül emberek ülnek. De ennek a háznak nincsenek külső falai, amelyek más emberektől elválasztanák. [...] Az egyházban, ebben az elválasztó külső falak nélküli házban, emberek ülnek, akik örülnek, hogy még más házak is léteznek elválasztó külső falak nélkül” (558. old.).

Az ekkleziológia Ulrich Luz számára elválaszthatatlan a hermeneutikától. Ez a hangsúly, amely minden fejezet háttérben és metodológiai kérdés értékelésében benne lüktet, teszi a könyvet nemcsak érdekes, magával ragadó olvasmánnyá, hanem emeli nemcsak a teológushallgatók, hanem a lelkészek számára is a kötelező olvasmányok körébe.

A berni újszövetséges arra tanítja olvasóit, hogyan lehet a keresztyén identitásról folytatott diskurzust az egyházon kifelé és befelé nézve szavakba foglalni. Ezen belül fontos kérdéseket vet fel: Hogy lehet ma az egyházat a Bibliára építeni, amely látszólag tetszőlegesen interpretálható? Hogyan lehetséges a mai szekuláris társadalomban Istenről beszélni? Hogyan segíthet ehhez hozzá a hermeneutika egy olyan kulturális kontextusban, ahol Isten mindinkább kiszorul a kulturális örökségből?

Ulrich Luz teológiai hermeneutikája ezenkívül az érzékek teljességét megszólító hermeneutika, amely a mai protestáns egyházakban, ahol minden a Sola Scriptura és a prédikációban hangzó Ige körül forog, még gyerekcipőben jár. Ebből az álláspontból kiindulva mutat be fejezetenként egy-egy mozaikdarabot, amelyek lehetővé teszik a Biblia magyarázatát a mai posztmodern korban.

Első mozaikdarabként (99–147. old.) Ulrich Luz a „kis meta-elbeszélések” esélyét vázolja fel, amelyek történetekben, imádságokban, énekekben, érvek-

ben, víziókban, reménységekben, siralmakban, képekben és életképekben beszélnek Istenről, Jézus Krisztusról, az igazságról és a világ kezdetéről és jövőjéről a Biblia fényében.

Ha az Újszövetség szövegét „közleményként” és nem „szöveggként” értelmezzük (149–203. old.), szövegmagyarázatunkat a „hermeneutikai négyszög” határozza meg. Ez a feltétele annak, hogy a hermeneutikai négyszög négy sarkában álló szerző, üzenet, címzettek és ezek kontextusát egyformán komolyan vegyük.

A szövegek teljességében való magyarázatához nélkülözhetetlen, hogy ezeket lelki valóságuk kontextusában szemléljük (205–261. old.), mivelhogy a megértés nemcsak egy kognitív folyamat, hanem egy érzékeket átfogó, az érzelmi síkot is magába foglaló tapasztalat. Enélkül a tapasztalat nélkül viszont nem lehet bibliai szövegeket megérteni. Emellett azonban mindig szem előtt kell tartani a szövegek idegenségét és Isten másságát, amiről a pszichológiai írásmagyarázat szívesen megfeledez.

A mélypszichológiai magyarázatok mellett a felszabadulásteológiai és feminista magyarázatok (263–312. old.) is az applikációorientált írásmagyarázatok közé tartoznak. Ezek alapelvei közé tartozik a kontextualitás: ezek a hermeneutikák a szöveg eredeti szituációjából kiindulva a saját életkörüzetük kérdéseire keresnek választ. A szöveggel táncba hívó szövegmagyarázat felnyitja a szemet az elnyomottak és kiszorítottakhoz való részrehajlásra, de a pártosságot mint tudományos metodológiai posztulátumot elveti.

Az Újszövetség értelmét nem csupán szavakban lehet lefesteni, hanem más médiumokon keresztül is, mint amilyen például a kép (313–357. old.). Ulrich Luz

hermeneutikája újabb fontos ökumenikus beszélgetést vezet ezen a fronton a három nagy keresztyén konfesszió között a bibliai képek szerepéről az Írás megértésében.

A filozófus atyákkal folytatott párbeszéd (359–409. old.) fontosságára azért hívja fel a szerző a figyelmet, mert ebben a dialógusban a bibliaolvasó saját helyzetére és a szövegekkel szembeni előértelmezésére vetül fény. Ezenkívül képessé tesz minket más egyházak, kontextusok és kultúrák képviselőivel való beszélgetésre, valamint újabb ökumenikus dimenziókat tár fel.

Majd az újszövetségi szerzőket és szövegeket (411–466. old.), valamint az egyházi tradíciót (467–515. old.) szólaltatja meg Ulrich Luz, és ezáltal közvetít már feledésbe merült impulzusokat a hermeneutika számára.

A zárófejezetben (517–558. old.) a szerző visszatér a nyitó kérdéshez: valóban határtalan az újszövetségi szövegek magyarázata? Ehhez egy irányvonalat keres, amely az írásmagyarázatunkat védőkorlátként védi meg a teljes tesszőlegességtől. Az egyik legfontosabb irányvonal Ulrich Luz számára a szeretetben áll: „A felmagasztalt Krisztusra nézve akkor helyes egy bibliai szöveg magyarázata, ha szeretetet nyújt vagy ér el” (547. old.).

Ulrich Luznak a hermeneutikai mainstreamtől teljesen eltérő újszövetségi teológiai hermeneutikája kihívó, gondolkozásra és állásfoglalásra serkentő, irodalomban és ennek reflektálásában mélyenszántó mű, amely az elkövetkezendő teológusnemzedék alapirodalmában kell hogy helyet kapjon. Habár a szerző a *saját* hermeneutikáját dolgozza ki egy nyugat-európai teológus speciális svájci református egyháza kihívásainak szemmel tartásával, de a magyar refor-

mátus hagyományok és sok gyülekezet vívódása a szekuláris társadalom tipikus élethelyzetével sokban – ha nem is mindenben – hasonlít egymásra. Ezért fontosnak tartanám, ha a könyv nem is egész terjedelmében, de legalább a főbb

fejezetek és tézisek magyar fordításban is megjelenhetnének, és így hozzáférhetővé válnának a magyar teológusok és lelkészek számára is.

Ravasz Hajnalka